

YOSHLAR ORASIDA QAYTA ISHLASH (RECYCLING) MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH

Yashiboyeva Madina¹

Shumkarova Shamsiya²

Qarshiyeva Baxtigul³

¹Jizzax politexnika instituti talabasi,

²Jizzax politexnika instituti dotsenti,

³O'zbekiston Davlat jahon tillari universiteti talabasi,

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston yoshlari orasida chiqindilarni qayta ishlash (recycling) madaniyatini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Hozirgi kunda ekologik muammolar, ayniqsa, chiqindilar miqdorining ortib borishi butun dunyoda dolzarb masalaga aylangan. Shuning uchun yosh avlod orasida tabiatga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish, chiqindilarga foydali xomashyo sifatida qarashni o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada qayta ishlash madaniyatining mazmuni, uning iqtisodiy va ekologik foydalari, shuningdek, yoshlar orasida bu madaniyatni targ'ib qilishning samarali usullari tahlil qilinadi. Talabalar va o'quvchi yoshlar o'rtasida ekologik loyihalar, ko'rgazmalar, musobaqalar va "eco challenge" tadbirlarini tashkil etish orqali ularni chiqindilarni saralash va qayta ishlash jarayonlariga jalb etish mumkinligi ko'rsatib o'tiladi. O'zbekistonda bu borada hali to'liq shakllanmagan tizim mavjud bo'lsa-da, ta'lim muassasalarida ekologik darslar, ko'ngilli yoshlar guruhlari va ijtimoiy tarmoqlarda axborot kampaniyalari orqali bu jarayonni kuchaytirish imkoniyati borligi ta'kidlanadi. Shuningdek, chiqindilarni qayta ishlash orqali yangi mahsulotlar – bezaklar, o'quv anjomlari, kiyimlar va aksessuarlar yaratish yoshlar orasida ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi. Maqola yakunida O'zbekistonda qayta ishlash madaniyatini rivojlantirish orqali ekologik muhitni sog'lomlashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va yosh avlodni barqaror rivojlanish tamoyillariga yo'naltirishning ijobiy natijalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Qayta ishlash, recycling, ekologik madaniyat, chiqindilarni saralash, barqaror rivojlanish, yoshlar faoliyati, ekologik ta'lim.

Bugungi kunda butun dunyo miqyosida atrof-muhitni muhofaza qilish, chiqindilarni kamaytirish va ularni qayta ishlash masalasi eng dolzarb ekologik muammolardan biri hisoblanadi. Aholining, ayniqsa yoshlarning ekologik ongini oshirish va ularda tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirish barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biridir. Qayta ishlash (recycling) madaniyati inson hayotining barcha jabhalarida – ta'limda, ishlab chiqarishda, turmush tarzida va madaniy sohada tobora keng o'rin egallamoqda.

O'zbekistonda ham chiqindilar miqdorining ko'payib borishi, plastik mahsulotlarning atrof-muhitga salbiy ta'siri, shuningdek, tabiiy resurslardan ortiqcha foydalanish muammosi yoshlar ishtirokida hal etilishi zarur bo'lgan dolzarb masalalardan biridir. Shu boisdan, yoshlarda qayta ishlash madaniyatini rivojlantirish, chiqindilarga oddiy axlat sifatida emas, balki yangi mahsulot yaratish imkonini beruvchi xomashyo sifatida qarashni o'rgatish bugungi kunning zarurati hisoblanadi. Talabalar, o'quvchilar va yosh dizaynerlar o'rtasida ekologik loyihalar, "eco challenge" aksiyalari, chiqindilardan san'at asarlari, kiyim yoki aksessuarlar yaratish kabi tashabbuslarni targ'ib qilish orqali qayta ishlash madaniyatini amalda rivojlantirish mumkin. Bunday faoliyat nafaqat ekologik muhitni sog'lomlashtiradi, balki yoshlarning ijodkorlik salohiyatini oshiradi, ularda ijtimoiy mas'uliyat va innovatsion fikrlashni shakllantiradi. Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, u O'zbekistonda ekologik madaniyatni mustahkamlash, yoshlarni tabiatni asrashga, resurslardan oqilona foydalanishga o'rgatish hamda barqaror hayot tarzini shakllantirishga xizmat qiladi[1].

Tadqiqot davomida O'zbekiston yoshlarining chiqindilarni qayta ishlashga bo'lgan munosabati va ekologik madaniyati o'rganildi. Ma'lumotlar internet manbalari, ekologik tashkilotlar hisobotlari va talabalardan olingan so'rovnoma orqali yig'ildi. Ishda kuzatish, tahlil, taqqoslash va so'rovnoma usullaridan foydalanildi. So'rovnoma orqali yoshlarning chiqindilarni saralash va qayta ishlash haqidagi bilimlari aniqlashtirildi. Shuningdek, kichik amaliy tajribalar orqali chiqindilardan foydali buyumlar tayyorlash jarayoni kuzatildi [1-rasm]. Ushbu metodologiya yordamida yoshlar orasida qayta ishlash madaniyatini rivojlantirishda ta'lim va targ'ibotning muhim o'rni borligi aniqlandi.

1-rasm. Chiqindilardan foydali buyumlar tayyorlash

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston yoshlarining aksariyati qayta ishlashning ekologiya uchun muhimligini bilsa-da, amalda bu jarayonga yetarlicha e'tibor bermaydi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, talabalarning katta qismi chiqindilarni saralash odatini hali shakllantirmagan, lekin bu borada qiziqish ortib bormoqda[2]. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, qayta ishlash madaniyatining rivojlanishiga ta'lim muassasalarida ekologik darslar, ijtimoiy tarmoqlarda olib borilayotgan targ'ibot ishlari va ko'ngillilar harakatlari ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, chiqindilarni alohida yig'ish uchun qulay sharoitlar yetishmasligi va bu

boradagi axborotlarning kamligi yoshlarning faol ishtirokini cheklamoqda. Tajriba loyihalarida talabalar chiqindilardan foydali buyumlar, masalan, plastik idishlardan gul tuvaklari, eski kiyimlardan sumkalar tayyorlab, ularni namoyish etishdi. Bu esa yoshlar orasida ijodkorlikni va ekologik mas'uliyatni oshirishga xizmat qildi. Natijada, qayta ishlash madaniyatini keng yoyish uchun ta'lim, ijtimoiy tashabbuslar va mahalliy loyihalarni birlashtirish zarurligi aniqlandi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, yoshlar orasida qayta ishlash (recycling) madaniyatini rivojlantirish uchun eng samarali yo'l — bu amaliy ta'lim va ijodiy loyihalarni kengaytirishdir. Ko'pgina talabalarda ekologik ong shakllanayotgan bo'lsa-da, ularni qo'llab-quvvatlaydigan tizimli dasturlar hali yetarli emas. Xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, Yevropa va Osiyo davlatlarida maktab va universitet darajasida chiqindilarni saralash, qayta ishlash loyihalari o'quv dasturiga kiritilgan[3]. Masalan, Janubiy Koreyada talabalar chiqindilardan san'at asarlari yoki dizayn mahsulotlari yaratadi. Shunga o'xshash tashabbuslarni O'zbekistonda ham yo'lga qo'yish imkoniyati katta. O'zbekiston sharoitida yoshlar o'rtasida ekologik tanlovlar, "eco-week" tadbirlari, chiqindilardan foydali buyumlar tayyorlash musobaqalari o'tkazish orqali bu madaniyatni keng yoyish mumkin. Bunda ta'lim muassasalari, mahalliy hokimliklar va ekologik tashkilotlarning hamkorligi muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, yoshlar ijtimoiy tarmoqlarda ekologik mavzularni faol muhokama qilishmoqda, bu esa axborot texnologiyalaridan foydalangan holda ekologik targ'ibotni yanada samarali olib borish imkonini beradi. Yoshlar orasida qayta ishlash madaniyatini keng yoyish uchun axborot texnologiyalari va ijtimoiy platformalardan to'g'ri foydalanish ham muhim omil hisoblanadi. Internet, bloglar va ijtimoiy tarmoqlar orqali ekologik loyihalarni targ'ib qilish yoshlarni yanada faol ishtirok etishga undaydi. Shuningdek, "eko-challenge"lar, onlayn tanlovlar va ko'ngillilar harakatlarini tashkil etish orqali yoshlar o'z tajribalarini boshqalar bilan bo'lishish imkoniga ega bo'ladi. Amaliy tadqiqotlar jarayonida talabalar chiqindilarni qayta ishlashga ijodiy yondashib, ularni san'at, dizayn va kiyim-kechak sohasida qo'llash bo'yicha yangi g'oyalarni ilgari surishdi. Bu g'oyalar nafaqat ekologik foyda, balki iqtisodiy ahamiyatga ham ega. Masalan, plastik butilkalardan bezak buyumlar, mato parchalardan aksessuarlar tayyorlash orqali qo'shimcha daromad manbai yaratish mumkinligi isbotlandi[2-rasm]. Shuningdek, tadqiqot natijalarida qayta ishlash madaniyatini rivojlantirish uchun ta'lim jarayoniga ekologik fanlarni kengroq kiritish, o'quv dasturlarini amaliy mashg'ulotlar bilan boyitish zarurligi aniqlandi. Yoshlarning ekologik loyihalarda ishtiroki ularning mas'uliyat hissini oshiradi, atrof-muhitni asrashga ongli yondashuvni shakllantiradi[4].

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Internet manbalar:

5. www.eco.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi rasmiy sayti.